

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

Державна установа «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долішнього НАН України»

Концепція державної міграційної політики України

(нова редакція)

Доповідна записка

ЛЬВІВ-2019

У доповідній записці обґрунтовано необхідність розробки і затвердження нової редакції Концепції державної міграційної політики України та представлено авторську розробку цього документа.

Доповідну записку за результатами досліджень підготувала старший науковий співробітник відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів к.е.н. **Риндзак О.Т.**

e-mail: olichkar@yahoo.com

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ РОЗРОБКИ НОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

За роки незалежності Україна стала активним учасником процесів міжнародної міграції населення, які з кожним роком все більше інтенсифікуються під впливом глобалізації та євроінтеграції. Так, за даними Департаменту економічних і соціальних питань ООН, у 2000 році Україна займала п'яте місце в світі за кількістю населення, яке емігрувало за її межі. У 2017 році вона опустилась на восьме місце, але не за рахунок скорочення чисельності мігрантів, а завдяки значному зростанню міграційних потоків з Бангладешу, Сирії та Пакистану. Станом на 2017 рік сукупна чисельність емігрантів - вихідців з України становила 5,9 млн осіб, третина з яких має базову або закінчену вищу освіту¹. Значні еміграційні потоки та слабка їх врегульованість призводять до вимивання найбільш цінного людського потенціалу за межі країни, що веде до демографічних втрат, спричинює низку соціальних, економічних проблем окремих регіонів-донорів робочої сили та держави в цілому. За таких умов актуалізується потреба підвищення ефективності державної міграційної політики України. Значному посиленню спроможності держави у регулюванні міграційних процесів має сприяти удосконалення нормативно-правової бази, першочергово йдеться про концептуальні документи.

Ключовим питанням будь-якої політики, і міграційної зокрема, є визначення її мети і цілей. Однак, у базовому документі, який покликаний закладати концептуальні основи державної політики у міграційній сфері – Концепції державної міграційної політики (від 30.05.2011) – немає ні чітко сформульованого визначення самої суті міграційної політики, ні її мети і цілей. Хоча у преамбулі зазначено, на що спрямований сам документ і таким чином можна здогадуватись про мету самої політики². Слід зауважити, що Концепція була прийнята поспіхом у 2011 році на вимогу Плану дій з лібералізації візового режиму з ЄС, без належного громадського й експертного обговорення. Чинна Концепція не зовсім

¹ United Nations. Department of Economic and Social Affairs. Population Division. International Migration Report 2017: Highlights. – New York, 2017. – P.13.

² Концепція державної міграційної політики. Схвалено Указом Президента України від 30 травня 2011 року № 622/2011 [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/622/2011>

відповідає вимогам і стандартам, які повинен містити документ стратегічного характеру, а радше нагадує перелік декларативних гасел. При цьому у тексті спостерігаються повтори, коли одна і та ж теза спершу подається як стратегічний напрям державної міграційної політики, потім знаходимо її серед завдань і далі – з невеликою редакцією – серед заходів з її реалізації. Крім того, у діючій нині Концепції відсутня загальна ідея міграційної політики та немає аналізу міграційної ситуації, що дозволяє ідентифікувати основні виклики та сформулювати головні завдання міграційної політики.

Керівними для вироблення і реалізації мети та завдань міграційної політики є певні концептуально об'єднані принципи. Однак у нині діючій Концепції не визначено принципи, на яких базується державна міграційна політика України. Тут актуальною є позиція восьмого Генерального секретаря ООН Пан Гі Муна (2007-2016 р.р.), котрий в одній зі своїх доповідей зазначив: «основний принцип міграційної політики полягає в тому, що кожна людина повинна мати можливість жити і бути успішною в рідній країні»³. Тобто важливим пріоритетом міграційної політики має стати регулювання чинників зовнішньої міграції. Така політика компліментарно з політикою зайнятості, оплати праці має бути спрямована на забезпечення достойного рівня життя для кожного члена українського суспільства

Попри всі зазначені недоліки, чинна Концепція у деяких пунктах не є актуальною і не відповідає потребам сьогодення, оскільки була прийнята ще у 2011 році і діє до сьогоднішнього дня без жодних поправок і доповнень. Однак, регулювання вимушеної внутрішньої міграції населення, яка виникла у 2014 році, мусить знайти своє відображення у цьому концептуальному документі.

Отже, чинна Концепція державної міграційної політики не може слугувати дороговказом, основою міграційної політики і потребує суттєвого доопрацювання. Реалізація розробленої автором Концепції дозволить уповільнити темпи міграційних втрат людського потенціалу, сприятиме інтеграції внутрішньо переміщених осіб та іммігрантів до регіонів-реципієнтів, а також підвищенню ефективності державної міграційної політики загалом. Крім того, запропонована

³ Международная миграция и развитие. Доклад Генерального секретаря ООН Пан Ги Муна на 60-й сессии Генеральной Ассамблеи, А/60/871 [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://www.un.org/russian/esa/economic/a59_325.pdf

Концепція може стати основою для удосконалення Стратегії державної міграційної політики України (від 12.07.2017)⁴. Зокрема йдеться про більш чітке формулювання принципів, цілей Стратегії та доповнення її мети. Наприклад, до формулювання мети Стратегії доцільно було б додати уточнення: «...сприяти повнішому використанню позитивного потенціалу міграції та мінімізації її негативних наслідків». Тим більше, що далі в цілях йдеться про необхідність зменшення негативних наслідків від еміграції з України та збільшення її позитивного впливу на розвиток країни.

⁴ Стратегія державної міграційної політики на період до 2025 року (схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року № 482-р) [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80>

КОНЦЕПЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Загальні положення

Ця Концепція визначає мету, засадничі принципи, актуальні цілі й завдання, а також стратегічні напрями і механізми реалізації державної міграційної політики України.

Концепція розроблена відповідно до Конституції України та інших нормативно-правових актів, що регулюють міграційну і пов'язані з нею сфери, у взаємозв'язку зі Стратегією національної безпеки України, Стратегією сталого розвитку «Україна-2020» й іншими документами стратегічного значення, а також зі загальноприйнятими принципами і нормами міжнародного права та міжнародними зобов'язаннями України.

Реалізація цієї Концепції має сприяти вирішенню найгостріших проблем, пов'язаних з міграцією населення, забезпечити ефективне державне регулювання міграційними процесами.

Визначення основних понять

Внутрішньо переміщена особа (ВПО) – громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, вимушена покинути місце свого постійного проживання, але залишається у межах країни. Причиною такого переміщення може бути необхідність уникнення наслідків збройного конфлікту, надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру, тимчасова окупація, переслідування, повсюдні прояви насильства, порушення прав людини.

Державна міграційна політика – це цілеспрямована діяльність органів державної влади щодо регулювання міграційних процесів та пов'язаних з ними чинників для уповільнення втрат населення, оптимізації його кількісного, якісного складу і розміщення в системі забезпечення потреб економіки людськими ресурсами, покращення демографічної ситуації, а також з метою підвищення якості життя населення, посилення національної безпеки, захисту національних інтересів та досягнення міжнародних стандартів.

Зовнішня трудова міграція – переміщення людей з однією країни в іншу з метою здійснення оплачуваної економічної діяльності (на постійній, сезонній чи тимчасовій основі).

Інтеграція в суспільство – динамічний, двосторонній процес взаємного пристосування новоприбулих осіб (іммігрантів, реемігрантів, репатріантів, внутрішньо переміщених осіб) та соціуму, що приймає. Інтегрована особа (група осіб) здобуває ті самі права і обов'язки, що і решта членів суспільства, стає його частиною, повноправним і активним суб'єктом.

Інтеграція суспільства – процес об'єднання основних його елементів в одне ціле, зміцнення зв'язків між ними. Інтегроване суспільство характеризується стабільністю, міцністю, нормативністю, безконфліктністю, упорядкованістю, стійкістю, рівновагою, а також солідарністю і високим рівнем довіри його членів між собою та до основних соціальних інститутів.

Мігрант – особа, що здійснює чи вже здійснила міграцію. За територіальною ознакою існує дві групи мігрантів: зовнішні (перетинають кордони країни) та внутрішні (перетинають внутрішні адміністративні кордони).

Міграційні процеси – процеси, пов'язані з прибуттям, вибуттям, рухом населення між населеними пунктами чи державами, а також його адаптацією до приймаючого соціуму.

Міграція – просторове переміщення населення в межах однієї країни (між населеними пунктами), або з однієї країни в іншу, яке може носити постійний (переселення) чи тимчасовий (маятникова, сезонна/періодична/циклічна, епізодична) характер.

Національна безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів держави та її громадян від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Національні інтереси України – збереження державного суверенітету, територіальної цілісності й недоторканості державного кордону України; встановлення верховенства права; забезпечення економічного розвитку держави, високого рівня життя і соціальної захищеності її населенню; підтримання внутрішньої стабільності, злагоди й інтегрованості суспільства; формування

спроможності протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам; зміцнення фізичного та морального здоров'я нації, розвиток її духовного, інтелектуального потенціалу.

Середовище формування і реалізації державної міграційної політики України

Протягом останніх двадцяти років Україна посідає перші місця у світі за кількістю емігрантів. Хоча з 2005 року державні органи статистики почали фіксувати міграційний приріст, та він дуже мізерний. До того ж офіційні дані не враховують тих громадян України, котрі отримали право на проживання або й громадянство інших держав, однак не звернулись до відповідних органів влади і не пройшли необхідних процедур.

Найпоширенішою формою міжнародної міграції населення України на сьогоднішній день є тимчасова трудова міграція. Кількість громадян нашої держави, які час від часу виїжджають на заробітки за її межі, оцінюється в межах від 1,5 до 3 млн. осіб. Третина українських трудових мігрантів мають повну або базову вищу освіту. Водночас, лише четверта частина усіх заробітчани працюють відповідно до отриманої кваліфікації. Соціологічні опитування свідчать про постійне зростання частки осіб, які планують виїхати за кордон на постійне місце проживання або на тимчасову працю.

Значна частина трудових мігрантів – вихідців з України – зазнають дискримінації за кордоном. Здебільшого вона проявляється у несправедливій щодо них системі оплати праці (занижений її рівень, неоплачувана понаднормова робота, неповна виплата зароблених коштів) та обмеженні можливостей кар'єрного зростання. Повне або часткове невизнання українських дипломів про освіту теж певним чином дискримінує наших громадян у деяких країнах.

Однією з головних проблем, пов'язаних з трудовою міграцією, є те, що значна частина трудових мігрантів влаштовуються на роботу нелегально. Це з одного боку позбавляє їх соціальних гарантій і перешкоджає реалізації ними основних своїх прав, а з іншого – завдає значних економічних втрат нашій державі.

У зв'язку з воєнними діями на Сході України, складною соціально-економічною ситуацією в державі, частішають випадки трансформації тимчасової трудової міграції у постійну (переселенську). Стрімко зростає кількість вперше оформлених дозволів на перебування наших громадян на території ЄС. У більшості випадків основною підставою для надання таких дозволів українцям була трудова діяльність. Крім того, відбулось значне зростання кількості заявок українських громадян на отримання притулку у країнах ЄС.

В останнє десятиліття стрімко зросла кількість студентів, які здобувають освіту за кордоном. Найбільше українців навчається у Польщі. Однак, лише незначна частка таких студентів повертається в Україну. Політика приймаючих країн (особливо сусідньої Польщі) активно сприяє тому, щоб не тільки залучити молодь з інших країн до навчання, а й залишити найбільш здібних і талановитих студентів у себе після закінчення ними навчального закладу. Таким чином, наша держава втрачає найактивнішу, найперспективнішу частину людського потенціалу. Водночас, в Україні не розроблено адекватних механізмів, які б заохочували студентів, трудових мігрантів, закордонних українців повернутися на рідну землю. Крім того, недостатньою мірою налагоджено зв'язки, співпраця і підтримка української діаспори, мало використаним залишається її потужний економічний, інтелектуальний і культурний потенціал.

Важливо зауважити, що міжнародна міграція населення України супроводжується одним із найпотужніших фінансових потоків, який формується завдяки переказам мігрантами зароблених за кордоном коштів своїм сім'ям на батьківщині. В останні роки обсяги приватних грошових переказів в Україну перевищують обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку нашої держави у декілька разів. Зокрема, у 2017 році надійшло 2,2 млрд. доларів США прямих інвестицій⁵, а приватні грошові перекази майже у п'ять разів перевищували цю суму і становили 9,3 млрд. доларів США⁶. У зв'язку з цим актуалізується необхідність подальшого заохочення таких переказів та розробки мотиваційних

⁵ Прямі іноземні інвестиції. [електронний ресурс]. – режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2018>

⁶ Приватні грошові перекази. Національний Банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208357>

механізмів їх ефективного використання. Це сприятиме реалізації одного з найважливіших завдань міграційної політики, що полягає у максимізації позитивних ефектів міграції.

Зростання масштабів еміграції з України, яке спостерігаються в останній період, у найближчій перспективі не буде сповільнюватись, якщо не застосувати адекватні заходи державної міграційної та соціально-економічної політики. Натомість імміграція в Україну іноземців відбувається не так інтенсивно. Зокрема, щороку іноземцям та особам без громадянства видається в середньому 20 тис. дозволів на імміграцію. Станом на 2018 рік на офіційному обліку перебувало 265 тис. іммігрантів. Здебільшого, це - вихідці з Азії і Африки а також з бідніших республік Російської Федерації. Найбільше їх проживає у Харківській, Одеській областях та у місті Києві. Окрему групу становлять біженці та особи, які потребують додаткового захисту, кількість яких в Україні з кожним роком зростає. В останній період це в основному вихідці з Азербайджану, Вірменії, Грузії та Сирії. Збільшення припливу іноземців з суттєво відмінного культурно-ціннісного середовища може становити певний виклик для приймаючого соціуму і вимагає адекватних заходів держави щодо регулювання міграційних потоків та розробки ефективних механізмів інтеграції іммігрантів.

Хоча кількість іноземних громадян, які тимчасово працювали в Україні, з кожним роком зростає, та все ж їх праця використовується порівняно мало. Це пов'язано як з недостатніми темпами розвитку економіки, низькими зарплатами, так і з необхідністю оформлення працедавцями спеціальних дозволів на використання праці іноземців та осіб без громадянства.

Внутрішня міграція населення теж має важливе значення для розвитку країни, а для України вона ще й може виступати вагомою альтернативою зовнішній. Однак, порівняно з розвинутими країнами світу, в Україні спостерігається невисокий рівень переселенської активності населення в її межах. Основними причинами цього є: значні витрати на переселення, висока вартість купівлі й оренди житла, низький рівень доходів населення, залежність доступу до багатьох соціальних послуг від місця реєстрації, труднощі з працевлаштуванням на новому місці. Поряд з тим, більшою інтенсивністю відзначається внутрішня

маятникова міграція. Основними центрами «притягування» маятникових мігрантів є Київ та обласні центри України. Головними реципієнтами міжрегіональних потоків населення є столиця а також найбільш урбанізовані, економічно розвинені області: Київська, Харківська й Одеська.

Окрім маятничової трудової міграції, за роки незалежності в Україні набула поширення також сезонна, вахтова, або й довготривала внутрішня трудова міграція. Однак, лише п'ята частина таких мігрантів працює офіційно, що позбавляє їх можливості повною мірою реалізувати свої трудові права та отримати належні соціальні гарантії.

За останній період міграції з села до міста втрачають характер маятникових, набуваючи незворотного характеру, що призводить до деградації та відмирання сільських населених пунктів. Крім того, це створює додатковий тягар на інфраструктуру регіонів прибуття сільських жителів, деформує соціально-демографічну структуру населення, посилює дисбаланс його розподілу по території України загалом.

Починаючи з 2014 року, у зв'язку з анексією АР Крим Російською Федерацією та розгортанням військового конфлікту на Сході України, значна частка внутрішніх переміщень населення набула вимушеного характеру. Зокрема, відбувається вимушена міграція мешканців з окремих територій Донецької (61% від загальної кількості внутрішньо переміщених осіб), Луганської (35%) областей та АР Крим (4%) до інших регіонів нашої держави. Загалом, було зареєстровано 1,8 млн. внутрішньо переміщених осіб (ВПО), що становить 4% від загальної кількості населення країни.

Розселення ВПО не відбувається рівномірно і не є достатньо врегульованим процесом. Більшість цих осіб переїхали до контрольованих українською владою районів Донецької та Луганської областей, а також до Харківської області та міста Київ. Значну кількість переселенців зафіксовано також у Запорізькій, Дніпропетровській та Київській областях. Ці області прийняли 82% усіх ВПО.

Оскільки вимушена міграція пов'язана з втратою її учасниками житла, майна, роботи, то вона призводить до поширення раптової бідності а також створює низку проблем побутового, соціально-економічного характеру регіонам-

реципієнтам. Через слабку реалізацію норм законодавства щодо державного забезпечення ВПО безоплатним тимчасовим помешканням, житлове питання залишається найактуальнішим для переселенців. Окрім цього, проблеми з оформленням документів та працевлаштуванням переміщених осіб теж вимагають негайного вирішення. Таким чином, внутрішня добровільна і вимушена міграція потребують низки активних заходів державної міграційної політики відповідно до планів і програм національного та регіонального розвитку. На сьогоднішній день в Україні практично відсутня політика інтеграції як іммігрантів, так і внутрішньо переміщених осіб, що перешкоджає реалізації їх позитивного потенціалу й створює цілу низку проблем на індивідуальному, регіональному та національному рівнях.

Засадничі принципи державної міграційної політики України

Державна міграційна політика України базується на таких *принципах*:

- Верховенство права;
- Врахування і дотримання загальноприйнятих міжнародних стандартів, нормативно-правових актів, а також рекомендацій міжнародних організацій;
- Гарантія й захист основних прав і свобод людини;
- Неприпустимість будь-яких форм дискримінації;
- Повага до особи мігранта, врахування його потреб;
- Диференційований підхід до регулювання міграційних потоків залежно від соціально-демографічних і професійно-кваліфікаційних характеристик суб'єктів міграційних процесів;
- Захист державної безпеки та національних інтересів;
- Узгодженість, взаємодія міграційної політики з іншими сферами державного управління;
- Партнерство, координація і співробітництво всіх гілок влади на державному, регіональному та місцевому рівнях; залучення неурядових організацій, наукових кіл до вирішення актуальних проблем, пов'язаних з

міграцією, розвиток інститутів соціального партнерства і громадянського суспільства;

- Співпраця й координація діяльності з іншими країнами, міжнародними організаціями та інтеграційними утвореннями щодо вирішення актуальних міграційних проблем;
- Гнучкість - здатність державної політики змінювати тактичні заходи відповідно до ситуацій, які виникають у внутрішньому і глобальному просторі, рекомендацій міжнародних інститутів, а також вміння адекватно реагувати на нові виклики і проблеми, пов'язані з внутрішніми та світовими процесами.
- Наукова обґрунтованість заходів міграційної політики.

Мета, напрями, цілі й завдання державної міграційної політики України

Метою державної міграційної політики є: оптимізація міграційних та пов'язаних з ними процесів, явищ, що сприятиме соціально-економічному і демографічному розвитку держави, посиленню національної безпеки, захисту національних інтересів України.

За *напрямами* регулюючого впливу міграційна політика поділяється на зовнішню і внутрішню. Ключові питання зовнішньої політики стосуються: імміграції, еміграції й транзиту. Об'єктами регулювання внутрішньої політики є міграційні переміщення населення у межах країни. Сюди також належать проблеми, пов'язані з до- та післяміграційними процесами, що включають: адаптацію, інтеграцію мігрантів та внутрішньо переміщених осіб у приймаючий соціум; рееміграцію та реінтеграцію; чинники, що спричинюють міграцію.

Пріоритетні *цілі й завдання* державної міграційної політики України полягають у наступному:

Ціль 1. Посилення державної безпеки та захист національних інтересів України.

Досягнення цілі 1 передбачає: посилення прикордонного контролю; покращення міжнародного співробітництва щодо протидії нелегальній міграції і

транзиту, зокрема це стосується виявлення нелегальних мігрантів та сприяння їх добровільному поверненню до країн свого походження; удосконалення системи обліку осіб, які в'їжджають на територію України; підвищення ефективності візових інструментів та можливостей консульських установ щодо запобігання нелегальній міграції; формування обґрунтованих імміграційних квот, залучення іноземців до роботи в Україні, виходячи з економічної доцільності й потреб ринку праці.

Ціль 2. Правова, соціально-економічна захищеність людини і громадянина як учасника міграційних процесів;

Для забезпечення правової та соціально-економічної захищеності українських громадян за кордоном необхідно: підвищити обізнаність населення про можливості легального працевлаштування за кордоном та можливі ризики нелегального; продовжити практику підписання угод щодо соціальних гарантій та пенсійного забезпечення українських трудових мігрантів з країнами їх масового перебування; забезпечити реалізацію уже підписаних угод; активізувати переговори та укладення двосторонніх угод з країнами-реципієнтами щодо визнання документів про освіту, професійну кваліфікацію, водійські посвідчення та ін.; інституційно зміцнити дипломатичні представництва України у країнах, де зосереджена найбільша кількість вихідців з нашої держави; налагодити систему правової, соціальної та інформаційно-консультаційної допомоги мігрантам через дипломатичні та консульські установи України за кордоном; запровадити практику обов'язкового соціального страхування українських громадян перед виїздом на роботу за кордон; заохочувати участь трудових мігрантів у системі добровільного пенсійного страхування.

Захист прав іноземців в Україні передбачає: протидію усім формам дискримінації та посилення відповідальності за прояви расизму й національної нетерпимості; забезпечення доступу іноземних громадян та осіб без громадянства до медичних, соціальних й освітніх послуг; врегулювання правового статусу нелегальних мігрантів, які тривалий час прожили на території України, зайняті трудовою діяльністю (або мають інші законні джерела доходів), не вчиняли кримінальних дій і не становлять загрозу для національної чи громадської

безпеки; удосконалення процедури надання статусу біженця; забезпечення належних умов проживання шукачам захисту та біженцям.

Ціль 3. Збереження й примноження людського потенціалу.

Основними шляхами досягнення цілі 3 є:

- скорочення еміграції;
- стимулювання зворотної і циркулярної міграції;
- заохочення рееміграції та репатріації;
- сприяння імміграції представників окремих груп населення з-за кордону.

Скорочення еміграції перш за все передбачає вплив на чинники, що її викликають. Для цього необхідно запровадити систему соціологічного моніторингу з метою виявлення міграційних настроїв населення й головних чинників еміграції. На даному етапі першочергового вирішення потребує проблема вдосконалення системи оплати праці та покращення можливостей працевлаштування на національному ринку праці.

Поряд з матеріальними, необхідно також застосовувати і духовні чинники, здатні вплинути на міграційну поведінку населення. Зокрема, доцільно посилити національно-патріотичне виховання дітей і молоді у закладах дошкільної, шкільної та вищої освіти; стимулювати створення і підтримувати розвиток громадських організацій національно-патріотичного спрямування; сприяти розвитку українського кінематографу та книговидавництва.

Стимулювання зворотної і циркулярної міграції, рееміграції та репатріації передбачає: налагодження каналів передачі необхідної інформації мігрантам та закордонним українцям; розробку спеціальних заохочувальних заходів, програм для повернення українців з-за кордону; допомогу реемігрантам, тимчасовим трудовим мігрантам у пошуку прийняттого місця праці чи започаткуванні власної справи; створення спеціальних центрів адаптації та допомоги поверненням; формування сприятливих умов для взаємних відвідин циркулярних мігрантів і їх родин; укладання угод з основними країнами-реципієнтами у напрямку покращення можливостей тимчасового працевлаштування українських громадян за кордоном; посилення співпраці з організаціями мігрантів; здешевлення грошових переказів мігрантів з-за кордону; розробка заохочувальних заходів для

вкладення мігрантами своїх коштів в Україні; звільнення від сплати мита або надання митних пільг на ввезення особистих речей чи обладнання для започаткування власної справи мігрантами, що повертаються; стимулювання діяльності громадських організацій, орієнтованих на надання соціальних послуг реемігрантам.

Для забезпечення зворотності українських студентів, які здобувають освіту за кордоном, необхідно розробити спеціальні програми сприяння поверненню і працевлаштуванню молоді, першочергово у тих регіонах, де кількість таких студентів найбільша.

Політика сприяння імміграції має базуватись на селективному підході. Для цього необхідно: спростити процедуру імміграції та натуралізації для іноземців українського походження, для осіб, які мають родичів в Україні, або приїхали з близьких за культурою країн; скасувати дозвільну систему працевлаштування та розробити механізми заохочення для висококваліфікованих закордонних спеціалістів, у роботі яких зацікавлені працедавці; створити можливості і стимули для подальшого проживання іноземних успішних студентів після завершення ними навчання в Україні.

Ціль 4. Оптимізація міграційних рухів з метою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку та інтегрованості українського суспільства, покращення добробуту населення.

Для досягнення цілі 4 першочергово слід вирішити такі завдання: зменшити перешкоди на шляху внутрішнім переміщенням населення; створити сприятливі умови для реалізації права на свободу пересування; посилити міжрегіональний людський обмін і співробітництво, розробити заходи стимулювання внутрішньої міграції населення; покращити соціальну інфраструктуру сільських територій та їх транспортне сполучення з районними центрами; мотивувати оптимальне розміщення внутрішньо переміщених осіб та іммігрантів, керуючись потребами окремих регіонів та принципом соціально-економічної доцільності; сприяти трудовресурсному забезпеченню розвитку економіки України та окремих її регіонів.

Ціль 5. Ефективна інтеграція, реінтеграція зовнішніх трудових мігрантів, закордонних українців, іммігрантів, біженців та внутрішньо переміщених осіб у приймаючий соціум.

Реалізація цілі 5 передбачає: удосконалення механізму надання інформаційно-консультаційної, правової допомоги особам, які приїхали в Україну вперше чи повернулися сюди після тривалого перебування за кордоном, а також внутрішньо переміщеним особам; удосконалення нормативно-правових основ інтеграції мігрантів; запровадження системи моніторингу потреб новоприбулих осіб; розробку загальнодержавних і регіональних програм інтеграції та реінтеграції для відповідних категорій населення; сприяння працевлаштуванню зовнішніх трудових мігрантів, закордонних українців, іммігрантів, біженців та внутрішньо переміщених; розробку системи пільг та дешевих кредитів для реемігрантів та осіб українського походження, які бажають відкрити власну справу в Україні; запровадження державних курсів з вивчення української мови, культури та історії з можливістю дистанційного навчання; розробку заходів щодо адаптації дітей певних категорій населення до навчально-освітнього процесу в Україні; формування толерантного ставлення місцевого населення до новоприбулих осіб у регіонах, що приймають.

Механізми реалізації державної міграційної політики України

Дана Концепція передбачає такі *механізми реалізації* державної міграційної політики України:

- 1) Подальше удосконалення законодавства України щодо регулювання всіх типів міграції населення та пов'язаних з нею чинників відповідно до необхідності вирішення й запобігання найгострішим проблемам у міграційній сфері, з урахуванням внутрішньої й світової міграційної, демографічної й соціально-економічної ситуації, міжнародних зобов'язань України й норм міжнародного права;
- 2) Розвиток міжнародного співробітництва України щодо регулювання міграційних процесів, удосконалення методик збору інформації та

уніфікація відповідних статистичних показників відповідно до міжнародних стандартів;

- 3) Включення завдань державної міграційної політики у стратегії й програми, національного і регіонального розвитку;
- 4) Створення та забезпечення реалізації спеціальних програм і планів щодо вирішення актуальних проблем, які виникають у міграційній сфері (наприклад, щодо інтеграції іммігрантів, стимулювання зворотної міграції, реінтеграції українських мігрантів та ін.);
- 5) Врахування основних завдань державної міграційної політики при формуванні державного і місцевих бюджетів; концентрація усіх видів ресурсів на вирішенні пріоритетних завдань державної міграційної політики України;
- 6) Формування пріоритетних напрямів та розробка заходів державної міграційної політики з урахуванням міграційної ситуації та специфіки розвитку окремих регіонів;
- 7) Модернізація і реорганізація спеціальних відомств з метою забезпечення більш комплексного і ефективнішого регулювання міграційної сфери;
- 8) Покращення співпраці органів влади, державних установ, відомств різного рівня і сфер впливу між собою а також з неурядовими інституціями з метою регулювання міграційних процесів і пов'язаних з ними чинників;
- 9) Проведення моніторингових досліджень міграційної ситуації, впливу міграційних процесів на різні сфери суспільного життя
- 10) Стимулювання, розвиток і підтримка наукових досліджень у сфері міграції населення.